

מאת

הרב יואל רועי משדי שליט"א
מח"ס "במסילה נעלה" ור"מ בישיבת "נזר התורה"

מדוע לא רצה משה לתת את התורה רק ע"י הלוחות השניות והלקח הנורא לגבינו

"וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיֵּרָא אֶת הָעֶגְלָה וּבְמִזְבְּחֹת וַיִּזְזַר אִף מִפְּנֵי וַיִּשְׁלַח בְּיָדוֹ מִיָּדָיו אֶת הַלְּחֹת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תְּנוֹת הָהָר."

[א] ולכאורה קשה, מדוע שבר משה את הלוחות מיד כשראה שעשו ישראל את העגל, וכי בגלל שעשו את העגל ישארו בלי תורה. הלא לכאורה היה ראוי להמתין ולהשאיר את הלוחות אצלו, ולא ללמדם רק לאחר שיתקנו את מעשיהם, אבל לא לשוברם לגמרי ולאחר מכן להתנפל על ה' ולבקש לוחות שניות.

וביאר רבינו הגר"ש שקופ בהקדמה לספרו שערי יושר, דהנה מבואר בעירובין (נד ע"א), מאי דכתיב 'חרות על הלוחות', אלמלא נשתברו הלוחות הראשונות, לא נשתכחה תורה מישראל. ופירש רש"י: לא נשתכחה - חרות משמע חקוק, ואינו נמחק לעולם, על ידי הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית.

וכיון שהיתה סגולה מיוחדת בלוחות הראשונות, שאם למד אדם פעם אחת, היה שמור הלימוד בזכרונו לעולם, על כן חשש משה רבינו ע"ה, שעלול על ידי זה להיות חילול הקודש נורא מאד, שאפשר שיזדמן שיהיה איש מושחת ומגואל במעשים רעים, ועם כל זה יהיה בקי בכל חדרי התורה שלמד מתחילה.

ולמד משה רבינו קל וחומר מקרבן פסח, שאם במצוה זו אמרה תורה "וכל בן נכר לא יאכל בו", ק"ו לכל התורה כולה, שאין זה ראוי לאדם מושחת במעשים רעים שילמד אותה ויהגה בה. ולכן הכריע משה רבינו ע"ה שראוי שלוחות אלה ישתברו, ולאחר מכן להשתדל לקבל לוחות אחרים. שהלוחות הראשונים היו מעשה אלקים, והלוחות האחרונים היו מעשה ידי אדם, כמו שכתוב 'פסל לך שני לוחות אבנים'. וענין הלוחות הוא דבר המעמיד ומקיים שלא יהיו אותיות פורחות באויר. וכיון שהיו הלוחות הראשונים מעשה ה', היה עומד הלימוד לעד. אבל השניות שהיו מעשה אדם, אינם מתקיימים רק בתנאים וגדרים הדרושים לקנין תורה, כיראת שמים ושאר קניני תורה.

ומעתה, לאחר שנשתברו הלוחות הראשונות וניתנו השניות, לא יהיה מצוי כל כך הענין שעליו פחד משה רבינו ע"ה, כיון שלפי ערך מעלת האדם ביראת ה' ובמידות, כך תנתן לו התורה מן השמים. ואם יפול אח"כ ממדרגתו, לפי ערך זה תשכח התורה ממנו, וכמו שאמרו חז"ל שכמה ענינים גורמים לשכחת התורה רח"ל, ועל דבר גדול זה נכתב בסיומה של תורה, 'ולכל היד החזקה שעשה משה לעיני כל ישראל' - שנשאו לבו לשבור את הלוחות, כמבואר ברש"י שם.

ויסוד זה הוא רמז לכל מקבלי התורה, שיכין כל איש ישראל לוחות לעצמו, לכתוב עליהם דבר ה', וכפי הכשרתו בהכנת הלוחות, כן תהיה קבלתו. אך אם יתקלקלו אצלו הלוחות, לא תקיים תורתו ח"ו. (ומצאתי כענ"ז בדרשות המהר"ל, דרוש על התורה. עיי"ש)

בביאור מאמרם "אם אין יראת ה' אוצרו, לא" וכי יתבטל לגמרי מלימוד תורה

[ב] וכעין יסוד זה מצאנו בשבת (לא ע"א), אמר רבא, בשעה שמכניסים אדם לדין אומרים לו, נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר. ואף על פי כן, אם יראת ה' היא אוצרו, מוטב. אם לא, לא. משל לאדם שאמר לשלוחו, העלה לי כור חיטין לעליה, הלך והעלה לו. אמר לו, עירבת לי בהן קב חומטון (ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהתליע. רש"י), אמר לו, לאו. אמר לו, מוטב אם לא העלית.

ויש לעיין, שהנה לפי המשל שאומר "מוטב אם לא העלית", משמע שאם אין יראת ה' אוצרו מוטב לו שלא למד כלל. וקשה, וכי יתכן לומר כדבר הזה שמי שאין בו יראת שמים לא ילמד כלל ויהא יושב ובטל מהתורה. והרי בכל הש"ס לא משמע כן. וחלילה לומר שמי שאין בו יראת שמים מוטב שלא ילמד.

וביאר רבינו הגר"י סלנטר בס' אור ישראל (פרק כז), בהקדים גדר מצות תלמוד תורה. דהנה במצות תלמוד תורה ישנם שתי מצוות, האחת, מצות לימוד תורה - 'והגית בו יומם ולילה'. והמצוה השניה, מצות ידיעת התורה - 'ושננתם' שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך.

וביתר ביאור, המצוה הראשונה, מצות "והגית בו יומם ולילה", וכמש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' תלמוד תורה ה"ח: כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו. אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה. והיינו עצם מצות לימוד תורה. ומצוה זו מתקיימת בכל מה שלומד, הן מקרא או משנה, גמרא, הלכות, אגדות. שכולן נתנו למשה מסיני, וכמו שכתב בנפש החיים (שער ד פ"ו). והנה אף שלא יוכל לפסוק דין מתוך מקרא או משנה, וכל שכן מן אגדה, בכל זאת יוצא ידי מצות לימוד תורה. (הגרי"ס באור ישראל שם).

ואפילו עוסק בסדר טהרות שאינו נוהג בזמנינו מקיים מצות תלמוד תורה. (לשון הח"ח בס' שם עולם ח"ב פ"ז). ואפילו אומר כל היום פסוק 'ואחות לוטן תמנע' שכר תורה בידו. כדאיתא בתנא דבי אליהו זוטא פ"ב וז"ל: מכאן אמרו אפילו אם אין בידו של אדם לא מקרא ולא משנה אלא הוא יושב וקורא כל היום פסוק ואחות לוטן תמנע, אפי' הכי שכר תורה בידו. ע"כ.

כלל הדברים, שלימוד התורה איננו הכשר ומבוא להתכלית של קיום המצוות, אלא עצם עסק לימוד התורה הוא תכלית בפני עצמו.

והמצוה השניה היא מצות ידיעת התורה, הנלמדת מ"ושננתם" - שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד וכו'. כדאיתא בקידושין (ל ע"א), וכדברי רש"י שם (ד"ה יהו מחודדין בפיך) וז"ל: חזור עליהם ובדוק בעומקם, שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד. וזוהי מצות ידיעת התורה. ומצוה זו כוללת שני פרטים. א. ענין הבקיאות, לרכוש לו ידיעה בכל חלקי התורה. ב. עיון, היינו היכולת להתחכם בתורה לחדד השכל, לשננו ולהישיר, שיוכל לישא וליתן במלחמתה של תורה לעקור הרים בפלפולו. ושני פרטים אלא כינו חז"ל "סיני ועוקר הרים". וזהו נכלל בקרא שהביאו חז"ל בגמ' שם 'כתבם על לוח לבך' זה ענין הבקיאות. 'חציך שנונים' זהו הפלפול והחריפות. ומצות ידיעת התורה אינה מתקיימת אלא בגמ' ופוסקים כמובן. (אור ישראל שם).

והוא שיעור באיכות הלימוד. וענין שיעור זה הוא לכל אחד ואחד כפי כוחו, שאם יש לו הבנה כזאת שיכול ללמוד בשעה אחת מסכת שלימה, ולהקיף בשעה אחת כל התורה כולה, הוא מחויב ללמוד מסכת שלימה בשעה אחת ולהקיף התורה בשעה אחת. ומאידך, אם מוחו אינו סובל רק ללמוד חצי דף בשעה, זהו חיובו מקרא דושננתם שיהיו ד"ת מחודדין בפיך. (ברכת שמואל קידושין סי' כז אות ד. ויעויין היטב לרבינו האור שמח בפ"א מהל' ת"ת ה"ב).

ואם יכול לקיים מצוה זו וללמוד בעמקות ובעיון, ובמקום זאת לומד בבקיאות מקופיא בעלמא הוה בגדר ביטול תורה. ובעל מחשבות יודע ומכיר הכשרון והכח שזיכה לכל אחד מבריותיו, ויתבע מהם בתוקף קיום המצוה דת"ת כהלכה. (מועז"ז ח"ב עמ' קמא).

ותכלית המצוה של ידיעת התורה הוא, לידע דיני התורה ומשפטיה על בורין, שיהיה לו הלכה ברורה בכל מקום, היאך לשמור ולקיים כל התורה והמצוה. וז"ל הרמב"ם בהי"א שם: וחייב לשלש את זמן למידתו, שליש בתורה שבכתב, ושליש בתורה שבעל פה, ושליש ביין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, וידמה דבר לדבר, ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה, וענין זה הוא הנקרא גמרא. עכ"ל.

וסוף התכלית הוא להגיע למעלת ההוראה, להורות לעצמו ולאחרים וכמו שאמרו 'שאם ישאלך אדם וכו'. (כ"ז לשון הגרי"ס באור ישראל שם). [וע"ע בזה בספרי 'במסילה נעלה' (עמ' 201 בגדר מצות תלמוד תורה והמסתעף), שהבאנו בס"ד (באות ב) כמה נפ"מ בזה כיעוי"ש].

תוצאותיה ההרסניות של תורה ללא יר"ש שפוסק לפי נגיעותיו ומכשיל הרבים

ג] ומעתה, ביאר הגרי"ס, יש ליישב, שכונת חז"ל "מוטב אם לא העלית" - שמשמע שהיה עדיף שלא ילמד כלל - איננה נסובה על מצות 'והגית', כי אין לה קשר עם יראת ה', כמו שאר המצוות שאין להם קשר ויחוס עם יראת ה', שהרי יש עליו חיוב לקיים בכל מצב ובכל עת ללא שום שייכות לדרגת היראת שמים שלו. אלא כונתם רק על מצות 'ושננתם', שהיא גם להבין ולהורות לאחרים. וע"ז דוקא אמרו שאם אין לו יראת שמים, אין לו להתעסק בחלק לימוד זה כלל.

והטעם בזה, שהנה כאשר אין יראת ה' אוצרו, הרי חכמתו היא לו לפוקה ולמכשול, שבודה תורה חדשה והלכות מוזרות לפי נגיעותיו וצרכיו. ומשחד את שכלו להטותו עקלקלות להורות על מותר אסור ועל אסור מותר.

וכן אם לפעמים ישגה בהוראה, יבוש מלחזור בו, ויכוף הר כנגיית על הוראתו הקלוקלת ולא יודה על האמת, ובא לידי קלקולים ומכשולות רבים להחריב עולם מלא. וכל זה מחמת שאין יראת ה' אוצרו. ואדם זה מוטב שלא ביטל שום זמן בפלפול של תורה, אלא היה עוסק רק לקיים את המצות עשה של 'והגית' ותו לא.

וזהו ששואלים אותו דוקא כסדר זה, "קבעת עתים לתורה" - היינו מצות לימוד התורה של 'והגית'. "פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר" - היינו מצות ידיעת התורה מדכתיב 'ושננתם', ועל השאלה האחרונה דוקא אמרו חז"ל, שאם אין יראת ה' אוצרו, מוטב שלא העלה, שהיה לו להשקיע במ"ע של והגית ותו לא. ע"כ.

ד] ורבותינו האח' הזהירו על זה ועל כיוצא"ב. הנה כתב השל"ה (מסכת שבועות פרק נר מצוה אות פט) וז"ל: אתם בני יצ"ו, אם בא לידכם איזה הוראה, ותזכו להיות מורי הוראה, תהיו יראי הוראה, שלא תכשילו חס ושלום לרבים. וקודם שתורו הוראה, יהיה הדין ברור כשמש בלבכם, ובכל נדנדוד ספק ספיקא תראו קודם בספר איך הדין ברור. ואם יש איזה פקפוק, אל תתביישו לדבר מזה עם לומדים. מי לנו גדול מרב הונא, כשהיה מורה טריפות, הוה מכניף כו' כי היכי דלמטי ליה שיבא מכשורא (סנהדרין ז ב). ויהיה יראת אלקים בלבכם. ע"כ.

ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' קכה) כתב וז"ל: ובעוה"ר נמצאים גדולים בתורה ואין בהם יראת שמים. ודואג ואחיתופל ואחר יוכיחו וכו'. דהנה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא הוא סייעתא דשמיא, ואין מסייעין מן השמים בזה רק לירא שמים ולומד תורה לשמה. ולזה איתא בכתובות (דף ס'), שהמורה הלכה בפני רבו לא מסתייעא ליה מילתא להורות כהלכה. והיינו, מפני שמוכח מזה שאינו לומד לש"ש, כיון שקופץ להורות בפני רבו. וכן אמרו בפסחים (דף סו), שהמתיהר חכמתו מסתלקת ממנו. והכוונה שם ג"כ לענין להורות כהלכה. ...והעיקר בהוראה הוא יראת שמים. עיי"ש. ועיין בדרושי הצ"ח (אהבת ציון דרוש ט' מבן המחבר). וע"ע בשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן רמז.

ה] ואגב, הנה בעצם דברי האחרונים הנ"ל שחילקו המצוות לב' גדרים כאמור, יש לציין, שברור שמצוה זו של 'ידיעת התורה' להלכה, הנלמדת מקרא ד'ושננתם', קודמת ועדיפה על מצות 'לימוד תורה', ומשום שע"י כך ידע היאך להתנהג ולא יכשל בביטול מצוות התורה. יעויין בזה בקהילות יעקב (שם). וז"ל רבינו הח"ח בספרו שם עולם ח"ב פ"ז: ובאמת דבר פשוט הוא, אחרי שידוע שתכלית הלימוד הוא כדי שיבא לידי מעשה, אם כן אם לא ילמד אותן ההלכות, לעולם לא יבא לידי מעשה, ועלול האדם להכשל בכל עת בביטול כמה מצוות התורה על ידי סיבה זו, כגון בדיני קריאת שמע וכו'. וכן בדיני תפילין שיהיו מונחים על מקומם כדין וכו' ושאר פרטי הדינים. וכן בעניני הציצית, מקום תלייתן וכו' ושיעור אורך ורוחב הטלית קטן, ודיני בגדים החייבים בציצית, וזמן חיובם, ושאר פרטי דינים של הלכה זו. וכן כל דיני תפילה, שיש בהן כמה הלכות הנחוצות לו לאדם בכל יום. וכן כל דיני ברכות, ובפרט דיני ברכת המזון שהוא מצות עשה דאורייתא וכו'. וכן כל דיני ברכת הנהנין, בכמה פרטי דינים שמזדמנים לו לאדם בכל יום, אם לא ילמד מצוי מאד שמחסר ברכה, ואמרו חז"ל כל הנהנה בלי ברכה מעל, או שמברך ברכה שאינה צריכה ועובר על לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, כמו שאמרו חז"ל. ובפרט הלכות שבת החמורה, אם לא ידע הלכותיה בודאי עלול להכשל בכמה איסורי דאורייתא וכמו שכתבתי בהקדמה להלכות שבת. וכהאי גוונא ביור"ד יש כמה הלכות שנחוצות לכל בעל בית לדעת אותן, כגון הלכות מליחה והלכות ריבית והלכות נדה והלכות תולעים וכדומה, ואם לא ילמדם בודאי עלול להכשל בהם וכו'. והאריך בזה עוד. ע"כ. וע"ע בדברי רבינו החזו"א בס' אמונה ובטחון פ"ג אות יח.

שו"ר בחיי אדם בהקדמה לספרו (ריש הקדמה אחרונה) בענ"ז, דהנה ישנם ב' ענינים בלימוד תורה, מצות לימוד תורה ומצות ידיעת התורה, ואמנם הקב"ה שמח בכל דבר תורה שהאדם לומד, אבל מ"מ העיקר הוא שידע מצוות התורה. כמבואר בש"ך בס"י רמו ס"ק ה, בשם הדרישה, שיש בעלי בתים הנוהגים ללמוד בכל יום גמרא עם תוספות ולא שאר פוסקים, אבל האמת שיש ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה, שזה שורש ועיקר לתורתנו כו', דכיון שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות, לא ילמדו בש"ס לחוד. עיי"ש.

וכ"מ בסדר זמנים להגרי"א חבר (דרוש לסיום כולי שיתא סדרי), שעיקר מעלת ת"ת, ללמוד הלכות ודינים לצורך מעשה, לידע כל פרטי המצות וחלקי האיסורים, שיש בזה ב' מעלות, מעלת הלימוד ומעלת המעשה. עיי"ש. וע"ע בשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן רמז (ד"ה וידוע), ובשו"ת שבט הלוי ח"ב סימן נז (ד"ה שנית).

ו] ומ"מ עצם הלימוד הוא תכלית בפ"ע אף שאינו נוגע למעשה, וכן מבואר בדברי רבינו הבית הלוי (בהקדמה לספרו. ובפר' משפטים, שמות כד ז), שלימוד התורה הוא משני פנים, האחד מבוא לתכלית קיום המצוות, והיינו ללמוד לידע היאך לקיים, שהרי לא עם הארץ חסיד. וכן הנשים אף שאינן מחויבות בלימוד, מ"מ מחויבות ללמוד במצוות הנוהגות בהן, שידעו היאך לקיימן, ולפיכך מברכות ברכות התורה וכדאיתא בב"י (סי' מז) בשם הראשונים. ואמנם באנשים יש עוד מעלה, שהנשים כל לימודן אינו אלא מבוא להתכלית של קיום המצוות, אבל האנשים עצם הלימוד שלומדים הוא מצוה ותכלית בפ"ע וככל מצוה דעלמא, אף שאינו נוגע למעשה כלל. וכמבואר במנחות (צט ע"ב), שאל בן דמה בן אחרותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמה יונית. קרא עליו המקרא הזה: לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית. והיינו אף שהחיוב ללמוד כדי לדעת לקיים, יצא בו יד"ח, אך עצם הלימוד שהוא תכלית בפ"ע, לעולם אינו מסתיים, אף למי שבקי בכל התורה כולה

ויעויין עוד בדברי התורת חיים בחידושיו לסנהדרין (עא ע"א), בדברי הגמרא שם, בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב, דרוש וקבל שכר. עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות, ולמה נכתבה, דרוש וקבל שכר. דלכאורה, כיון שתכלית הש"ס שיגיע לידי מעשה, אם כן מה תועלת ללמוד דבר דלא שייך בו מעשה.

וביאר, ד"לאו קושיא היא, לפי שאין לך קוץ בתורה, ואין לך מצוה שאין לה סוד בעצמותו יתברך, שנאמר אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה, מקומה היינו יסודה ומקורה בעצמותו יתברך, וכל העוסק בתורה אע"ג שאינו עושה, הרי הוא עוסק בכבוד קדושתו ומדבק שכלו בו יתברך".

ובזה ביאר עוד מדוע סירבו המלאכים ליתן התורה למשה (כמבואר בשבת פח ע"ב), וכי לא ידעו מתחילה שהם אינם שייכים בעשיית המצוות? אלא כאמור, שהתורה נחלקה לשנים, עיון, ומעשה. חלק המעשה הוא, שע"י התורה אדם מקיים את המצוות. וחלק העיון הוא, שכל המעיין בתורה ומדקדק בה משיג על ידה סוד קדושתו וגבורתו יתברך. שאין לך אות או קוץ בתורה שלא יהא תלוי בו סוד קדושתו של הקדוש ברוך הוא ועצמותו יתברך. וכל העוסק בתורה אע"ג שאינו עושה, הרי הוא עוסק בכבוד קדושתו ומדבק שכלו בו יתברך. וכיון שבעצם הלימוד - אף שאינו שייך למעשה - משיגין כבודו וקדושתו יתברך, לפיכך עלה על דעת המלאכים שאף שלא שייך בהם חלק המעשה, מ"מ חלק העיון שייך בהם, ובזה לחוד סגי, ואדרבא, עדיף לו יתברך שיתנה להן, כיון שהן רוחניים ויש להן כח להשיג על ידה כבודו יתברך יותר מישראל שהן בשר ודם. והשיב להן משה, וכי שייך בכם קיום המצוות בפועל כגון 'לא תרצח' וכדו'. והיינו שודאי עדיף ליתן התורה למי ששייך בשניהם, גם בחלק המעשה וגם בחלק הלימוד. וזה אינו אלא בישראל. ע"כ. וע"ע בס' במסילה נעלה במאמר 'דרוש וקבל שכר'.

!!!אנא

העתירו רחמי שמים לרפואתו השלימה של אחי

הגאון הגדול הרב יוסף תומר בן יפה שליט"א

אב בית דין 'מדרש הוראה' וראש כולל 'אמרי בינה'
ומח"ס 'יוסף טוהר' 'יוסף תואר' 'לבוש יוסף' ועוד

שנפצע בתאונת דרכים וזקוק לרחמי שמים

[וידועים דברי הגמ' בברכות (יב ע"ב)]

אם ת"ח הוא צריך שיחלה עצמו עליו...]

תזכו למצוות